

18-19. YÜZYILLAR ARASINDA KAYSERİ VE ÇEVRESİNDEKİ AVŞAR TÜRKMENLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN ANALYSIS OF THE AVŞAR TURKMENS IN KAYSERİ AND ITS SURROUNDINGS DURING THE 18TH AND 19TH CENTURIES

Fatih AFŞAR*

Özet

Bu çalışma, 18. ve 19. yüzyıllar boyunca Kayseri ve çevresinde yaşayan Avşar Türkmenlerinin sosyo-kültürel ve tarihsel yapısını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu dönem, Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesinin giderek zayıfladığı, aşiretlerin ise göçebe yaşam tarzını sürdürme isteği ile devlete karşı direniş gösterdiği bir zaman dilimini kapsar. Avşar Türkmenleri, geleneksel olarak göçebe bir hayat tarzını benimsemiş olup yerleşik hayata geçme noktasında büyük zorluklar yaşamışlardır. Osmanlı yönetimi ise bu durumu düzeltmek amacıyla çeşitli iskân politikaları geliştirmiştir. Ancak Avşar aşiretleri, tarımsal üretime dayalı yerleşik düzene uyum sağlamakta zorlanmış, bu da Osmanlı Devleti ile aşiretler arasında çeşitli çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, çalışmada Osmanlı Devleti'nin uyguladığı iskân politikaları, Fırka-i Islahiyye gibi askeri yapılarla aşiretlerin kontrol altına alınma süreci ve aşiretlerin devlete karşı gösterdiği direniş detaylandırılmıştır. Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesini yeniden tesis etme çabalarının bir parçası olarak Avşar Türkmenlerinin yerleşik hayata geçişleri, tarım ve vergi sistemine entegrasyonları ile bölgedeki güvenlik sorunlarına yönelik çözüm girişimleri ele alınmıştır. Bu çalışmada, tarihsel kaynaklar ve arşiv belgeleri kullanılarak Avşar Türkmenlerinin iskân politikalarını ve Osmanlı merkezi otoritesi ile olan ilişkileri derinlemesine incelenmektedir. Sonuç olarak, Avşar Türkmenlerinin yerleşik hayata geçiş süreçlerinde yaşadığı zorluklar, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerinin dinamikleri ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısındaki değişimler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avşar Türkmenleri, Osmanlı Devleti, İskân Politikaları, Konar-Göçerlik, Kayseri.

Abstract

This study aims to conduct an in-depth analysis of the socio-cultural and historical structure of the Avşar Türkmen population in the Kayseri region during the 18th and 19th centuries. This period marks a time when the central authority of the Ottoman Empire was gradually weakening, while various tribes, including the Avşar, resisted settling into a sedentary lifestyle and continued to adhere to their nomadic ways, often leading to conflicts with the state. Traditionally, the Avşar Türkmen followed a nomadic way of life, and they faced significant difficulties when forced to transition to a sedentary existence. In response, the Ottoman administration implemented various settlement policies in an effort to address this challenge. However, the Avşar tribes struggled to

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, afsar.fatih@std.izu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-5569-0346.

adapt to an agrarian economy based on land cultivation, which led to ongoing conflicts between the tribes and the Ottoman government. In this context, the study explores the settlement policies implemented by the Ottoman Empire, such as the establishment of military units like the Fırka-i Islahiyye, which were tasked with controlling the tribes and enforcing order. Additionally, the research delves into the Avşar resistance against the state and examines the Ottoman Empire's efforts to reestablish central authority, including attempts to integrate the Avşar into the agricultural and taxation systems, as well as the measures taken to address security issues in the region. By utilizing historical sources and archival documents, the study provides a comprehensive analysis of the settlement policies applied to the Avşar Türkmen and their relationship with the Ottoman central authority. In conclusion, the research sheds light on the challenges faced by the Avşar Türkmen during their transition to a sedentary lifestyle, the dynamics of their relationship with the Ottoman state, and the resulting socio-economic transformations in the region.

Keywords: *Avşar Türkmen, Ottoman Empire, Settlement Policies, Nomadism, Kayseri.*

1. Giriş

Konar-göçer kimlikleri ile tanınan Avşar Türkleri, farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda tarih sahnesinde karşımıza çıkmışlardır. İşinde çevik ve avcılığa düşkün anlamına gelen Avşar ya da Afşar kelimesi, çoğu zaman yerleşim yerlerine verilen ad olarak kullanılmakla birlikte bireylerin adı ve soyadı olarak kullanıldığı da görülmektedir. Avşarların menşei hakkında farklı rivayetler bulunsa da genel olarak kabul edilen rivayet Oğuz Destanı'na dayandırılmasıdır. Bu rivayete göre Avşarlar, Oğuzların Bozok kolundan Yıldız Han'ın en büyük oğlu Afşar'ın soyundan geldiğine inanılmıştır. Oğuz boyları arasında İslam dininin kabulünden önce Avşarlar ile ilgili herhangi bir hadiseden bahsedilmemiştir. Fakat Oğuzlar arasında hükümdar sülalesi çıkarmış beş boydan biri Avşarlardır (Sümer,1991:160).

Divan-ı Lüğati'-Türk'te Kaşgarlı Mahmud'un tanımlamış olduğu Oğuz boyları sıralamasında altıncı sırada olan Avşarlar, Oğuz Han'ın oğullarından olan Yıldız'ın en büyük çocuğu ve bu soya mensup olan kişiler olarak anılmıştır. Ayrıca Dede Korkut hikayelerinde geçen Avşarların, Oğuz Türklerinin yurdu olarak bilinen Sır-Derya (Seyhun Nehri civarı) bölgesinde yaşadıkları bilinmektedir. Bu bölgede diğer Oğuz boyları ile yaşayan Avşarlar, irili ufaklı obalar halinde varlığını sürdürmüşlerdir. 11. Yüzyılda gerçekleşen Oğuz Türklerinin büyük göçü ile Seyhun ve Ceyhun nehri civarından İran ve Anadolu topraklarına gelerek bölgenin Türkleşmesine ve İslamlaşmasına önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. Oğuz Türklerinin İslamiyet'i kabul etmesinin ardından bir arada yaşadığı diğer boylar da İslamiyet'i yavaş yavaş kabul etmiştir. Fakat Oğuz boylarının farklı coğrafyalarda farklı mezheplere tabi oldukları aktarılmaktadır. Örneğin; İran topraklarında yaşayan Avşarlar Caferi iken, Anadolu topraklarında yaşayan Avşarlar Hanefi ve Kızılbaş inanışları benimsemişlerdir (Öztaş, 2022: 38).

1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu topraklarına Selçuklu Devleti'nin önderliğinde Türkmen grupların sevk ve iskani gerçekleşmiştir. Avşar Türkmenleri de Anadolu coğrafyasında Selçuklu sınır boylarına yerleşmişlerdir. Avşarlar, Anadolu coğrafyasında farklı bölgelerde kendilerine yer edinmiş ve yavaş yavaş yerleşik hayata geçmişlerdir. Farklı dönemlerde konar-göçer şekilde yaşayan Avşarlar günümüze doğru yerleşik hayat tarzını daha fazla benimsemiş oldukları görülmüştür. Avşarların bu yaşam tarzları hiç şüphesiz onların geniş coğrafyalarda hüküm sürmesine vesile olmuştur (Yalçınkaya, 2011:92). Avşarların ülkemiz toprakları içerisinde bilinen

yerleşim yerleri günümüzde Kayseri, Adana, Kastamonu, Malatya, Isparta, Amasya, Manisa ve Bolu gibi şehirlere bağlı olan ilçe ve köyler olarak bilinmektedir (Güray, 2021:18).

Literatür taraması yapıldığında, Avşar Türkmenleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış (Akın, 2022; Öztaş, 2022; Güray, 2021; Kaya, 2013; Yalçınkaya, 2011) ancak 18.-19. Yüzyıllarda Kayseri ve çevresinde yaşamış olan Avşar Türkmenleri ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma, 18.-19. yüzyıllar arasında Kayseri ve çevresinde yaşayan Avşar Türkmenlerinin sosyo-kültürel ve tarihsel yapısının incelenmesine odaklanmıştır. Ayrıca dini inançları, giyim kuşam tarzları, evlilik, doğum-ölüm merasimleri gibi sosyo-kültürel hayatları hakkında bilgiler aktarılması da amaçlanmıştır. Araştırma, tarihsel bir inceleme ve literatür taraması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

2. Kayseri ve Çevresine Tarihsel Bakış

Kayseri, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olarak, ticaret yollarının kesişim noktasında önemli bir şehir olmuştur. Erciyes Dağı'nın kuzey eteklerinde konumlanan şehir, Ermeniler, Rumlar ve Türkler gibi birçok etnik gruba ev sahipliği yapmıştır. Kültepe'de yapılan arkeolojik kazılar, bölgedeki iskân faaliyetlerinin M.Ö. 3000-5000 yıllarına kadar uzandığını ve ticaret kolonilerinin bulunduğunu göstermektedir. Asur, Hitit, Frigya ve Helenistik dönemlerde Anadolu'nun önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelen şehrin en eski adı "Mazaka" olup, Roma döneminde "Caesarea" olarak değiştirilmiştir. Türklerin bölgeye gelişiyle "Kayseriyye" adını almış, zamanla "Kayseri" olarak kullanılmaya başlanmıştır (İşpirli, 2022).

İslam orduları, özellikle İstanbul'u fethetme amacıyla düzenlenen seferler sırasında Kayseri'den geçmiş, ancak şehrin kesin olarak Arap Müslümanlar tarafından fethedildiğine dair bir kanıt bulunmamaktadır. Türklerin hâkimiyetine girişiyle ilgili ise farklı görüşler mevcuttur. Batılı tarihçiler Kayseri'nin Horasan Selçuklularından Tuğrul Bey'in yeğeni Alparslan tarafından, Müslüman tarihçiler ise Danişmentliler tarafından fethedildiğini belirtmektedir (Göde, 2011). Ancak, genel kabul gören görüş, Kayseri'nin 1067 yılında Afşin Bey tarafından Bizans'a karşı yapılan askeri seferlerle ele geçirildiği yönündedir (Kaya, 2013).

Kayseri, Danişmentliler, Türkiye Selçukluları ve daha sonra İlhanlılar dönemlerinde pek çok kez el değiştirmiştir. 1243 Köseadağ Savaşı sonrası Moğol istilasına maruz kalan şehir, direniş göstermiş ancak daha sonra düşerek büyük yıkıma uğramıştır. İlhanlıların ardından Alaeddin Eretna, bölgedeki siyasi boşluktan faydalanarak Eretna Beyliği'ni kurmuş ve Kayseri'yi başkent yapmıştır (Göde, 1995). Kadı Burhaneddin'in Eretna Beyliği'ne son verip kendi beyliğini kurmasıyla, Kayseri bölgesi Karamanoğulları, Osmanlılar ve Akkoyunlular arasındaki çekişmelere sahne olmuştur. 1398'de Yıldırım Beyazıd'ın bölgeyi fethetmesiyle Kayseri, Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir (Erkiletlioğlu, 1996).

17.yüzyılda Celali isyanlarından etkilenen Kayseri, Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde diğer Osmanlı toprakları gibi siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerden doğrudan etkilenmiştir. Coğrafi konumu nedeniyle çeşitli medeniyetlerin bir arada yaşadığı şehir, uzun yıllar ticari, askeri ve mimari açıdan canlı bir merkez olma özelliğini korumuştur. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte il statüsü kazanan Kayseri, 1988 yılında "Büyükşehir" unvanını almıştır (Köse, 2015).

3. Kayseri ve Çevresindeki Avşar Türkmenleri

1071 Malazgirt Zaferi sonrasında Oğuz boylarının kitleler halinde Anadolu topraklarına göçleri Selçuklu Devleti'nin sevk ve idareleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Anadolu coğrafyasına yerleşen Oğuz boyları içerisinde farklı gruplar bulunmaktadır. Bu gruplar arasından Avşarlar, Anadolu'nun birçok yerinde karşımıza çıkmıştır. Özellikle iç bölgelere iskân eden Avşar boyları, Kayseri ili özelinde ve çevresinde bugünkü Kahramanmaraş, Sivas, Konya şehirlerinde daha yoğun olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Fakat Anadolu topraklarına ilk olarak gelip iskân eden Avşarlar, Adıyaman civarında 11. Yüzyılda geldiği rivayet edilmiştir (Kaya, 2004:20).

Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra Anadolu topraklarında ortaya çıkan siyasi otorite boşluğundan kaynaklı olarak beylikler kurulmuş ve bu beylikler arasında Türk siyasi birliği sağlamak için kendi aralarında bölgesel olarak çatışmalar meydana gelmiştir. Anadolu topraklarında kurulan Türk beyliklerinin Avşar kökenli olduğu iddia edilmiştir. Karamanoğulları, Dulkadiroğulları, İnançoğulları, Alaiye beyliği gibi siyasi açıdan güçlü olan beylikler Avşar Türkmenlerinin kurduğu beyliklerdir. Bu bağlamda beyliklerin kökenleri hakkındaki ispatları destekler nitelikte olduğu açıkça görülmüştür (Karataş, 2023:25).

Osmanoğulları beyliğinin devletleşme sürecinde Anadolu topraklarında kurulan diğer Türk beyliklerinin gerek sulh yoluyla gerekse akrabalık ilişkileri bağlamında kendisine tabii olmalarını sağlamıştır. Böylece Avşarların kurmuş olduğu beylikler de Osmanoğulları topraklarına katılmıştır. Osmanlı'nın iskân politikası uygulamalarına tabii tutulan Avşar aşiretleri, Anadolu topraklarından farklı bölgelere yerleştirilerek konar-göçerlikten yerleşik düzene alıştırılmaya başlanmıştır. Özellikle önceki dönemlerde yaylak bölgesi olarak kullanılan Kayseri ve çevresinde yoğunlaştırılmıştır. Günümüz Türkiye sınırları içerisinde hemen her bölgede irili ufaklı Avşarlara rastlamak mümkündür ancak Kayseri'nin Sarız, Pınarbaşı ve Tomarza ilçeleri Avşarların yoğun olarak yaşadığı yerlerdir. Bu bölgede iskân edilen Avşar toplumu gelenek ve göreneklerini eski dönemlerde olduğu gibi devam ettirmiştir. Bu durumun nedeni ise Avşarların bölgeye en son yerleştiklerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Yağmur, 1993: 43).

Kayseri'nin Pınar-Başı kazasının merkez nâhiyesine bağlı bir kısmı, aynı kazanın Pazar-Ören nâhiyesi köylerinden birçoğuyla birlikte, Sarız kazasının yarısından fazlası ve Tomarza'nın Toklar nâhiyesi köylerinin büyük bir bölümü Avşarlar'a aittir. Ayrıca Adana'ya bağlı Mağara kazasının köylerinden Ayvad ve Ağdaş-Alanı'nın yanı sıra Çukur-Ova'da bulunan bazı Avşar köylerinden başka, aynı bölgedeki pek çok köyde de Avşar ailelerine rastlanılmaktadır. Bu aileler, yüz yıldan fazladır köylerde yaşamalarına rağmen, oba geleneğini hala hatırlamaktadırlar. İşte bu obaların adları ve yerleştikleri köylere ilişkin liste:

Tablo 1: Avşar Obaları ve Yerleştikleri Köyler

Obanın Adı	Oturduğu Köy	Kazası	Nahiyesi
1. Kara Şeyhli	Han Köyü	Pınarbaşı	Pazar-Ören
	Gültepe	”	” ” ”
	Kaman	Tomarza	Toklar
	Şabanlı	”	”
	Ala	”	”
	Arslan-Beğli	”	”

2. Koca Nallı	Solaklar	Pınarbaşı	Merkez	
	Emir-uşağı	Tomarza	Toklar	
	Kara-pınar	”	”	
	Arslan-taş	”	”	
	Çanak-Konağı	”	”	
	Sarız	Sarız	Merkez	
	Yalak	”	”	
	Kemer	”	”	
	Kızıl-Pınar	”	”	
	Kuşcu	”	”	
	Kara-Yurd	”	”	
	Oğlak-Kayası	”	”	
	Ayranlık	”	”	
	Molla-Hüseyinler	”	”	
	Altı-Söğüt(kısmen)	”	”	
	Hacı-Veliler	”	”	
Day-Oluk	”	”		
3. Halil-Oğlu	Karamanlı	Pınarbaşı	Merkez	
	Kadılı	”	Pazar-Ören	
	Kızıl-Ören	”	”	
	Demircili	”	Merkez	
	Hasırcı	?	?	
4. Kara-Receb: a-Arab-Hasanlar	Karamuklu	Tomarza	Toklar	
	İcadiye	”	”	
	Tahta-Kemer	”	”	
	Zelhin	”	”	
	Pazar-Ören (nahiye merkezi)	Pınarbaşı	Pazar-Ören	
	b- Hacı Mustafa	Hassa	”	”
		Tözgün	”	”
	c-İbrahim Beğ	Söğütlü(kısmen)	Tomarza	Merkez
		Taf(kısmen)	”	Toklar
		Toklar(kısmen) (nahiye merkezi)	”	”
Madrasan(kısmen)		”	”	
Kesir(kısmen)		”	”	
5. Cin-Göz Oğlu	Sindal	Pınarbaşı	Pazar-Ören	
	Çördük	”	”	
	Ak-İn	Tomarza	Toklar	
6. Halil-Paşa Oğlu	Güzelce	”	”	
	Melik-Viran	”	”	
	Canlılı	”	”	
7. Torun	Potuklu	Pınarbaşı	Merkez	
	Altı-Parmak	?		
	Yere-Geçen	”	Pazar-Ören	
	Oruç-Oğlu			
	Damızlık	Sarız	-	

	Kara-Pınar	”	
	Söbe-Çimen	”	
	Deştiya	”	
	Çavdar	”	”
	Yedi-Oluk	”	-
	Kızkaçlı	”	
	Çimen	”	
8. Deliler	İğdeli	Pınarbaşı	Merkez
	Kızıl-dere	”	”
	Emegil	”	”
	Bahçeçik	”	”
	Gürleyen	”	”
	Tahtalı	”	”
	Kılıç-kışla	”	Pazar-Ören
	Oguncular	”	?
9. Türkmen Aliler	Sarız	Sarız	
	(Kaza merkezi)	”	
	İnce Dere	”	
	Esirlik	”	

Osmanlı Devleti'nin merkezi gücünün zayıfladığı 17. ve 19. yüzyıllar arasında Avşar aşiretleri, devlete karşı direniş gösteren önemli unsurlardan biri haline gelmişlerdir. Bu dönemde Avşar aşiretleri, diğer Türkmen boylarına ve ticaret yolları üzerinde seyahat eden kervanlara yönelik yağmalama faaliyetlerinde bulunmuş, yerleşik düzende yaşayan köylülere karşı ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin merkezî otoritesinin azaldığı bu dönem, yalnızca askeri ve siyasi anlamda değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik yapının da büyük bir çözülme yaşadığı bir süreçti (Sümer, 1972: 280). Konar-göçer yaşam tarzını sürdüren Avşar aşiretleri, Osmanlı yönetiminin vergi toplama, tarımsal üretimi organize etme ve sosyal kontrol sağlama çabalarını sekteye uğratmış, böylece devletin otoritesini tehdit eder hale gelmiştir (Halaçoğlu, 1996: 35).

Osmanlı Devleti, bu soruna çözüm bulabilmek amacıyla Avşarları yerleşik hayata geçirme, toprak işleme ve vergiye tabi olma yükümlülüğü getiren iskân politikalarını devreye sokmuştur. İskân politikalarının temel amacı, Avşarların konar-göçer yaşam biçiminden yerleşik düzene geçmelerini sağlamak, böylece hem bölgesel güvenliği temin etmek hem de tarımsal üretimin artışını sağlayarak ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktı (Kekeç, 2018: 7). Ancak bu politikalar, Avşarlar için büyük bir direnç noktasını temsil etmiştir. Tarım bilgisine sahip olmayan ve genellikle hayvancılık ile geçimlerini sağlayan bu aşiretler, tarıma dayalı yerleşik yaşam tarzını benimsemekte büyük zorluklar yaşamışlardır. Avşarların, devletin getirdiği iskân politikalarına karşı çıkışı, Osmanlı'nın bölgede uyguladığı denetim mekanizmalarının zayıflamasıyla sonuçlanmış ve bu durum, devlete karşı isyan hareketlerini körüklemiştir (Altı, 2015: 23).

Ayrıca Avşarların yerleşik hayata geçiş sürecine yönelik bu direnişi, Osmanlı Devleti'nin vergi toplama düzenini de olumsuz yönde etkilemiştir. Avşarlar, yerleşik hayata geçmek yerine geleneksel konar-göçer yaşam tarzlarını devam ettirmeye çalışmış ve bu durum, Osmanlı Devleti'nin özellikle İç Anadolu'nun güney bölgelerinde güçlü bir merkezi otorite kurmasını zorlaştırmıştır. Bu durum, devletin idari yapısında ve güvenlik politikalarında köklü değişiklikler yapmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı, Fırka-i İslahiyye gibi

askeri yapılar aracılığıyla aşiretleri zorla yerleşik hayata geçirmek için geniş çaplı kampanyalar yürütmüştür (Halaçoğlu, 1996: 35).

Osmanlı Devleti'nin Avşar aşiretlerini yerleşik hayata geçirme çabası, yalnızca sosyo-ekonomik bir dönüşüm değil, aynı zamanda siyasi bir denetim stratejisi olarak da değerlendirilmelidir. Devlet, konar-göçer aşiretleri yerleşik hayata geçirerek hem güvenlik sorunlarını çözmeyi hem de vergi toplama sistemini yeniden işler hale getirmeyi amaçlamıştır. Ancak bu süreçte yaşanan çatışmalar ve direnişler, uzun vadede Avşarlar ile Osmanlı yönetimi arasındaki gerginliği daha da artırmıştır. Bu direniş ve çatışmalar, Avşarların yalnızca Osmanlı'nın merkezi yönetimine karşı değil, aynı zamanda diğer Türkmen aşiretlerine karşı da bir tehdit unsuru olarak görülmesine yol açmıştır (Sümer, 1972: 280).

Osmanlı Devleti'nde Avşarların sevk ve iskânı, imparatorluğun merkezi otoritesini yeniden tesis etme çabaları kapsamında, uzun soluklu ve oldukça zahmetli bir dönemi temsil etmektedir. 16. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti, aşiretlerin kontrolsüz hareketlerini ve isyanlarını bastırmak amacıyla bu tür iskân politikalarına başvurmuştur. Özellikle Maraş ve çevresinde Dulkadirli Beyliği'nin ortadan kaldırılmasından sonra, bu bölgedeki merkezi otoritenin zayıflaması, Avşar aşiretlerinin baskınlığını artırmış ve devletin bölgedeki kontrolünü zorlaştırmıştır (Sümer, 1972: 280). Avşarların, bu dönemdeki hareketliliği yalnızca askeri bir güç olma özelliğiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ticaret yollarını ve çevresindeki yerleşik nüfusu tehdit eden bir sosyal ve ekonomik kriz kaynağı haline gelmiştir (Halaçoğlu, 1996: 35).

Bu süreçte Osmanlı Devleti, Avşarları bölgeden uzaklaştırarak merkezi otoritesini yeniden tesis etmeye çalışmış ve bu amaçla bazı aşiret gruplarını İran topraklarına sürgün etmiştir. Bu sürgünler, Osmanlı Devleti'nin İran ile olan ilişkileri bağlamında stratejik bir hamle olarak değerlendirilmiş, böylece Osmanlı, hem İran sınırında bir tampon bölge oluşturmuş hem de iç bölgelerdeki aşiret baskısını hafifletmeyi hedeflemiştir (Kekeç, 1993: 37).

Ancak Avşarların yer değiştirmesi sadece sürgünlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda Anadolu'nun stratejik bölgelerine de yerleştirilmiştir. Osmanlı Devleti, Avşarların askerî gücünden yararlanmak amacıyla bu aşireti Anadolu'nun önemli bölgelerine iskân etmiş ve onların yerleşik düzene geçmelerini sağlayarak orduya asker temini yapmayı amaçlamıştır. Osmanlı'nın "kılıç hakkı" olarak yurt kazandırdığı yerler arasında Yozgat, Sivas, Maraş ve Kayseri gibi stratejik öneme sahip şehirler bulunmaktaydı (Kılıç, 2023: 780). Bu bölgelerde Avşarlar, sadece askeri bir güç değil, aynı zamanda bölgesel güvenliği sağlamada önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

1691 yılında Osmanlı Devleti, Avşar aşiretlerinin bir kısmını Rakka, Urfa ve Halep topraklarına yerleştirmiştir. Bu iskân politikası, Arap aşiretlerinin Suriye toprakları üzerinden Anadolu'ya yönelik tehditlerine karşı bir güvenlik hattı oluşturma amacı taşımaktaydı (Kekeç, 1993: 37). Osmanlı'nın bölgeye yerleştirdiği Avşarlar, aynı zamanda bölgedeki Türkmen ve Arap aşiretleri arasında bir tampon görevi üstlenmişlerdir. Ancak bu iskân politikası, Avşarların vergi vermemesi ve yerleşik hayata direnmeleri nedeniyle büyük sorunlarla karşılaşmış ve zamanla Osmanlı yönetimi ile Avşarlar arasında ciddi anlaşmazlıklar doğurmuştur. Avşarların, Osmanlı Devleti'ne vergi vermeyi reddetmeleri ve yerleşik düzene geçmeyi istememeleri, onları sürekli isyanla suçlanan bir topluluk haline getirmiştir. Bu durum, Osmanlı'nın merkezi otoritesine karşı bir tehdit olarak görülmüş ve Avşarlar, Anadolu topraklarından Suriye çölleri sürgün edilerek bir nevi cezalandırılmışlardır (Altı, 2015: 24).

Sürgün edilen Avşarlar, çöl şartlarına uyum sağlayamayan ve büyük zorluklarla karşı karşıya kalan bir topluluk olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Osmanlı Devleti, bu aşiretlerin sosyal ve ekonomik faaliyetlerini kontrol altına almak amacıyla iskân politikalarını genişletmiş, ancak bu politikalar aşiretlerin direnişi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Avşarların yerleşik hayata geçmeye zorlanması, bölgedeki toplumsal yapıyı derinden etkilemiş, bu süreçte yaşanan çatışmalar ve isyanlar, Osmanlı'nın uzun süre uğraştığı bir sorun olmuştur (Sümer, 1972: 280).

1800'lü yılların başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu topraklarında kontrol sağlama çabaları, çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorlukların başında, özellikle Kayseri, Maraş ve Malatya yol güzergâhının Avşar aşiretleri tarafından kontrol edilmesi gelmekteydi. Avşar aşiretleri, yaz mevsiminde bu güzergâhı tamamen kontrol altına almış ve bölgedeki Osmanlı iletişim ve haberleşme sistemini ciddi şekilde sekteye uğratmıştır. Özellikle Osmanlı posta erlerine yönelik saldırılar, devletin bölgede güvenliği sağlama kapasitesini zayıflatmış, bu durum bölgede sosyal ve ekonomik hayatı olumsuz etkilemiştir. Avşar aşiretleri, yalnızca Osmanlı posta erlerine saldırmakla kalmamış, aynı zamanda bölgedeki köyleri de baskınlarla tehdit etmiştir (Sümer, 1972: 280).

Bu dönemde, Alman Mareşali Helmuth Von Moltke, Malatya'ya bir seyahat gerçekleştirmek istemiş ve Osmanlı yetkililerinden güvenlik garantisi talep etmiştir. Ancak Osmanlı hükümeti, Avşar aşiretlerinin bölgede sürdürdüğü olumsuz faaliyetler nedeniyle güvenlik sağlama konusunda güçlük yaşadığını ve yol güzergâhının emniyetli olmadığını belirtmiştir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu, Avşarların saldırıları karşısında kontrol sağlamada ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Bölgedeki Türkmen oymakları ile Avşarlar arasında zaman zaman çatışmalar yaşanmış ve bu durum, yerli halk arasında korku ve güvensizliğe yol açmıştır (Halaçoğlu, 1996: 39).

Bununla birlikte, Avşarlar hakkındaki olumsuz değerlendirmelere karşın, Tomarza'da bulunan Ermeni Piskopos'un ifadeleri dikkat çekicidir. Piskopos, Avşar aşiretlerinin genel olarak başıboş ve işe yaramaz bir topluluk olarak görülmemesi gerektiğini vurgulamış, her topluluğun içerisinde düzensiz ve uyumsuz bireyler bulunabileceğini belirtmiştir. Avşarların da kendi içerisinde farklı gruplara ve bireylere sahip olduğunu ifade eden Piskopos, bu aşiretin sadece olumsuz yönleriyle değil, aynı zamanda topluma katkı sunabilecek yönleriyle de değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Sümer, 1972: 280).

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesinin zayıflaması, Avşarların etkinliğini artırmış ve devletle olan ilişkilerinde daha özerk bir tavır sergilemelerine yol açmıştır. Avşarlar, göçebe yaşam tarzlarını ve bağımsız hareket etme kabiliyetlerini koruma çabasındayken, devlet ise onları yerleşik hayata geçirerek kontrol altına almaya çalışmıştır. Bu çatışma, Osmanlı Devleti ile Avşar aşiretleri arasında zaman zaman şiddetli çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Osmanlı, bu tür olayları bastırmak için askeri ve idari önlemler alsa da bölgedeki sosyal yapının dinamikleri, devletin merkezi otoritesini zayıflatmaya devam etmiştir (Altı, 2015: 27).

1853 Kırım Savaşı, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile giriştiği büyük bir savaş olup, bu süreçte Osmanlı ordusunun asker eksikliği ciddi bir problem haline gelmiştir. Özellikle cephede karşılaşılan kayıplar, Osmanlı ordusunun savaş sırasında yeterli askeri güce sahip olamamasına neden olmuştur. Bu durumu telafi etmek amacıyla Osmanlı hükümeti, Anadolu'da yaşayan Türkmen aşiretlerinden askeri destek talep etmiştir. Çukurova, Kozan Dağları ve Cebelibereket bölgesinde yaşayan Türkmen aşiretlerinin bu taleplere olumlu yanıt vermemesi, Osmanlı Devleti ile bu aşiretler arasındaki uzun süredir devam eden anlaşmazlıkların bir yansımasıdır. Türkmen aşiretleri, merkezi

otoritenin taleplerine karşı direnç göstererek Osmanlı hükümeti ile muhalif bir tutum sergilemişlerdir (Halaçoğlu, 1996: 35).

Kırım Savaşı'nın sona ermesinin ardından, Osmanlı Devleti'nin bölgede askeri ve idari kontrolü yeniden sağlama amacıyla bir dizi reform hareketine giriştiği görülmektedir. Bu süreçte Osmanlı hükümeti, eşkıyalık hareketlerini sona erdirmek, bölgenin güvenliğini sağlamak ve konar-göçer Türkmen aşiretlerini yerleşik hayata geçirmek için geniş çaplı bir askeri yapı olan Fırka-i Islahiyye'yi kurmuştur. 1856 yılında kurulan bu askeri yapı, Anadolu'daki Türkmen aşiretlerini kontrol altına almak ve bölgede istikrarı sağlamak amacıyla önemli bir girişim olarak değerlendirilmiştir (Altı, 2015: 29). Fırka-i Islahiyye'nin faaliyet sahası oldukça geniş bir coğrafyayı kapsamıştır: İskenderun'dan Maraş ve Elbistan'a, Kilis'ten Niğde ve Kayseri'ye kadar olan topraklar, Adana eyaletinden Sivas eyaletine kadar uzanan bir bölgede faaliyet göstermiştir. Bu geniş coğrafyada, özellikle Türkmen aşiretlerinin kontrol altına alınması hedeflenmiştir (Halaçoğlu, 1996: 37).

Fırka-i Islahiyye'nin başına, 4. Ordu Komutanı Derviş Paşa atanmış, tebaa ile ilgili işlerin yönetimi için ise Ahmet Cevdet Paşa görevlendirilmiştir. Ahmet Cevdet Paşa, Osmanlı Devleti'nin reformist yaklaşımlarını ve merkezi otoritesini pekiştirmeye yönelik politikalarını etkin bir şekilde hayata geçiren önemli bir devlet adamı olarak tanınmaktadır. Fırka-i Islahiyye'nin askeri kanadı ise Arnavutlar, Batı Anadolu Zeybekleri, Gürcüler ve Kürt asıllı piyade ve süvari birliklerinden oluşmuştur. Bu farklı etnik grupların Osmanlı ordusunda bir araya getirilmesi, bölgedeki Türkmen aşiretlerine karşı merkezi otoritenin askeri gücünü pekiştirmeye yönelik bir hamle olarak değerlendirilmiştir (Çalışkan, 2020: 46).

Fırka-i Islahiyye'nin asıl hedeflerinden biri, Türkmen aşiretlerini yerleşik hayata geçirmek ve tarım faaliyetlerine yönlendirmek olmuştur. Bu süreçte, Türkmen aşiretlerinin geleneksel göçebe yaşam tarzını terk etmeleri ve vergiye tabi olmaları istenmiştir. Ancak Türkmen aşiretleri, tarıma dayalı yerleşik yaşamı benimsemekte zorluk çekmiş, devletin bu yöndeki politikalarına karşı zaman zaman direniş göstermiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti ile Türkmen aşiretleri arasında uzun süredir devam eden gerilimi daha da artırmıştır. Özellikle bölgedeki eşkıyalık faaliyetlerinin sona erdirilmesi ve vergi sisteminin düzenlenmesi için yapılan girişimler, Türkmen aşiretleriyle Osmanlı otoritesi arasındaki ilişkilerin daha da karmaşık hale gelmesine neden olmuştur (Sümer, 1972: 281).

19.yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin yerleşik hayata geçirme ve iskân politikaları çerçevesinde Anadolu'da önemli demografik değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin en dikkat çeken unsurlarından biri, Fırka-i Islahiyye adlı askeri ve idari yapılanmanın faaliyetleridir. Fırka-i Islahiyye, Osmanlı Devleti'nin göçebe Türkmen aşiretlerini yerleşik hayata geçirme ve devlet otoritesini pekiştirme amacıyla kurduğu bir yapıdır. Bu bağlamda, Fırka-i Islahiyye'nin faaliyet gösterdiği en geniş alanlardan biri Avşar aşiretlerinin yaşadığı bölgelerdir. Avşarlar, konar-göçer bir hayat tarzını benimseyen, köklü ve güçlü Türkmen aşiretleri arasında yer alıyordu (Altı, 2015: 23).

Avşar aşiretleri, özellikle Zamantı ve Sarız bölgesinde geniş bir nüfusa sahipti. Bu bölge, Avşar aşiretlerinin uzun yıllardır konar-göçer hayat sürdürdüğü bir alan olup, Fırka-i Islahiyye'nin müdahaleleri sonucu yeni yerleşim birimlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin göçerleri yerleşik hayata zorlamak amacıyla uyguladığı politikalar neticesinde, Zamantı, Gürün, Darende, Sarioğlan, Tufanbeyli ve Mesudiye gibi bölgeler birleştirilerek Aziziye Kaymakamlığı kurulmuştur (Altı, 2015: 24). Bu idari düzenlemeler, Avşarların yaşam tarzını

değiştirme ve onları yerleşik hayata entegre etme çabasının bir parçasıydı. Avşarlar, iki bin haneden oluşan güçlü bir nüfus yapısına sahip olup, bu süreçte Osmanlı Devleti'nin gözünde stratejik bir konuma sahiptiler. Devletin amacı, Avşarların yerleşik hayata geçişini sağlayarak tarımsal faaliyetlerde bulunmalarını sağlamak ve vergi toplama süreçlerini daha düzenli hale getirmektir (Sümer, 1972: 282).

Ancak bu süreç kolay olmadı. Avşar aşiretlerinin konar-göçer kimliği, onları yerleşik hayata geçmeye zorlayan bu politikalara karşı direnç göstermelerine neden oldu. Bu direnç, Osmanlı Devleti'nin Avşarları kontrol altına alma çabalarını zorlaştırdı. Bu süreçte Avşarların göçebe yaşam tarzı ve tarıma dayalı yerleşik hayata geçişte yaşadıkları zorluklar, Fırka-i Islahiyye'nin bölgedeki faaliyetlerini sürekli kıldı. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nin göçerleri yerleşik hayata zorlamak için uyguladığı tedbirler, Avşar aşiretleri arasında huzursuzluklara yol açtı (Altı, 2015: 25).

Uzunyayla bölgesi, Avşarların yerleştirildiği en önemli bölgelerden biri olarak dikkat çeker. Ancak bu yerleştirme süreci, bölgede yeni göçer toplulukların da bulunması nedeniyle gerginliklere neden oldu. Özellikle Çerkez muhacirleri de bu bölgeye yerleştirilmiş ve iki topluluk arasında olası bir kargaşayı önlemek amacıyla bölgeye askeri birlikler sevk edilmiştir. Osmanlı Devleti, Avşar aşiretlerinin bu süreçteki şekavet (haydutluk, soygunculuk) faaliyetlerinden endişe duymakta ve bu sebeple Çerkezlerin yerleştirildiği Sarız bölgesini daha güvenli bir yerleşim alanı olarak değerlendirmekteydi. Ancak, Avşar aşiretlerinin Sarız bölgesine yerleştirilmesi sırasında yaşanan gerginlikler nedeniyle, devletin bu kararları da zorlukla uygulanmıştır (Altı, 2015: 26).

Sarız bölgesi ile ilgili Osmanlı belgelerinde, Avşar aşiretlerinin buraya yerleştirildiğine dair emirnameler bulunmakta olup, bu süreçte yerel idareciler de devreye girmiştir. Sarız bölgesine yerleşen Avşarların, bu topraklarda tarımsal faaliyetlere başlayarak devletin vergi sistemine entegre edilmesi hedeflenmiştir. Ancak, bölgedeki diğer göçer topluluklarla yaşanan gerginlikler ve Avşarların yerleşik hayata geçişte yaşadığı zorluklar, bu sürecin Osmanlı Devleti açısından istenilen hızda ilerlememesine yol açmıştır (Sümer, 1972: 283).

Osmanlı Devleti'nin Fırka-i Islahiyye aracılığıyla uyguladığı iskân politikaları, 19. yüzyılın ortalarında konar-göçer Avşar aşiretlerinin yerleşik hayata geçmesi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreç, devletin bölgedeki nüfusu daha iyi kontrol etme, tarımsal faaliyetleri teşvik etme ve vergi toplama mekanizmalarını düzenleme amacını gütmekteydi. Sivas Eyaleti'nin önerisi üzerine, İskenderun'dan gönderilen bir mektup, Avşarların Sarız bölgesinde haneler inşa etmeye başladığını ve yerleşim faaliyetlerinin hız kazandığını ifade etmektedir. Bu mektup, Avşarların Sarız bölgesine yerleştirilmelerinin devlet için faydalı olacağını belirtmekteydi, çünkü Avşarlar uzun süredir bu bölgede tarımsal faaliyetlerde bulunuyor ve arazileri ekip biçiyordu. Ancak bu arazilerin başka muhacirlere verilmesi durumunda Avşarların tekrardan Çukurova bölgesine göç etmeleri ve bu göç sırasında olumsuz hareketlerde bulunarak devlet için sıkıntılar yaratabilecekleri dile getirilmiştir (BOA, MVL, Dosya No:712 Gömlek No:104).

Devletin bu süreci yönetme stratejisi, Avşarların yerleşik hayata geçirilmesi sırasında karşılaşılabilecek potansiyel sorunları önceden tespit ederek bu sorunları minimize etmeyi amaçlamaktaydı. Derviş Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa'nın imzalarıyla onaylanan resmi yazışmalarda, Avşarların iskanına ilişkin İrade-i Seniyye (padişahın fermanı) ortaya çıkmıştır. Bu yazışmalarda, Avşarların bölgede önemli bir nüfus teşkil ettiği ve Sarız arazisinin çok geniş bir toprak yapısına sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, hâlihazırda bölgede beş yüz haneyi aşkın Avşar ailesinin iskân edildiği ve bir o kadar daha ailenin bu bölgeye yerleştirilebileceği ifade edilmiştir. Bu durum,

bölgenin tarımsal potansiyelinin kullanılmasına ve devletin vergi gelirlerinin artırılmasına katkı sağlayacağı gibi, aynı zamanda güvenlik açısından da stratejik bir avantaj sağlayacağı düşünülmüştür (BOA, MVL, Dosya No:712 Gömlek No:104).

Fırka-i Islahiyye'nin Sarız bölgesindeki faaliyetleri sadece tarımsal faaliyetlerin teşvikiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bölgeye yerleştirilen muhacirler ile Avşarlar arasında potansiyel çatışmaları önlemek amacıyla da güvenlik tedbirleri alınmıştır. Bölgeye askeri birliklerin yerleştirilmesi hem Avşarların hem de diğer yerleşik toplulukların huzurunu sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu noktada, devletin göçer toplulukları yerleşik hayata geçirme ve tarımsal ekonomiyi güçlendirme politikalarının, sosyal ve ekonomik dengeleri gözetten bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

Meclis-i Vala'da yapılan müzakereler sonucunda, Avşar aşiretlerinin Sarız bölgesine iskân edilmesi kararı, Osmanlı Devleti'nin özellikle bu tür konar-göçer aşiretlerin yerleşik hayata geçirilerek vergiye tabi tutulması ve tarımsal üretime katkıda bulunmaları amacıyla yürüttüğü daha geniş iskân politikasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu kararın alınmasındaki temel etken hem bölgedeki güvenlik sorunlarını çözmek hem de aşiretlerin merkezi otoriteye entegrasyonunu sağlamak olmuştur. Avşarların, Osmanlı Devleti'ne karşı çeşitli dönemlerde isyan ve huzursuzluk çıkardıkları bilindiğinden, bu tür iskân projeleri aynı zamanda devletin güvenlik politikaları çerçevesinde de önemli bir adım olarak görülmüştür (Kılıç, 2023).

Meclis-i Vala'nın aldığı karar doğrultusunda, Sivas mutasarrıflığına telgraf çekilerek bu iskân hareketine karşı herhangi bir engel ya da eylemde bulunulmaması talimatı verilmiştir. Bu karar, bölgedeki yerel idareciler ve mutasarrıflık tarafından dikkatlice takip edilmiş ve iskân sürecinin sorunsuz bir şekilde ilerlemesi için gerekli tedbirler alınmıştır. Telgraf, o dönemin Osmanlı bürokrasisinin iletişim sistemlerinin etkinliğini ve yerel yönetimlerle merkezi otoritenin ne kadar sıkı bir iş birliği içerisinde çalıştığını da göstermektedir. Sarız bölgesinin aşirete tahsis edilmesiyle, bölgenin ekonomik ve sosyal yapısında büyük değişimler yaşanacağı öngörülmüştür. Bu iskân politikası, devletin uzun vadede aşiretlerin yerleşik hayata geçerek tarımsal üretime katılmalarını ve böylece devletin vergi gelirlerinin artmasını sağlamak amacını taşımaktadır (BOA, A.MKT.MHM, Dosya No:342, Vesika No:37).

Ayrıca, Aziziye idarecisinin sözlü ifadelerinden anlaşılacağı üzere, Sarız bölgesinin Avşar aşiretine mülk olarak verilmesiyle devlet hazinesine büyük bir gelir sağlayacağı ifade edilmiştir. Özellikle, Sarız'ın geniş ve verimli topraklarının, tarımsal üretim açısından büyük potansiyel taşıdığı belirtilmiş ve bu arazilerin verimli kullanılmasıyla devletin ekonomik çıkarlarına önemli katkılar sağlanabileceği düşünülmüştür. Meclis-i Vala'daki müzakereler sırasında, bu iskân kararının devletin maliyesine "bir yük elli bin gurus" kazandıracığı kaydedilmiştir. Bu tutar, o dönemin ekonomik koşulları içinde oldukça önemli bir gelir kaynağı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi ile devletin hem askeri hem de sosyal kontrolü sağlama konusundaki hedefleri de büyük ölçüde gerçekleşecektir (Altı, 2015).

Bölgedeki iskân sürecinin başarıya ulaşması, sadece ekonomik ve sosyal yapıyı güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin aşiretler üzerindeki otoritesini yeniden tesis etmesine yardımcı olmuştur. Bu sürecin etkileri, özellikle bölge halkı üzerinde uzun vadede sosyal ve kültürel değişimlerin hızlanmasıyla kendini göstermiştir. Devletin iskân politikası, sadece güvenlik ve vergi toplama amaçlı değil, aynı zamanda bu toplulukları tarıma teşvik ederek bölgedeki üretim potansiyelini artırmayı da hedeflemiştir.

4. Avşar Türkmenlerinin Sosyo-Kültürel Hayatları

Türkler yaşadıkları coğrafya itibariyle farklı kültür, medeniyet ve dinler ile etkileşime girmelerine rağmen din ve kültürünü muhafaza etmeyi başarmıştır. İslamiyetin doğuşuyla birlikte yeni dini inanç hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi oldukları dönemde kabul etmişlerdir. Türklerin bu yeni dini kabulü bir süreci ifade etmektedir. 10. Yüzyılda kitleler halinde İslamiyet kabul eden Türk boyları, ilk Türk-İslam devletlerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır (Sarıoğlu, 2023:102).

Boy teşkilatları şeklinde yaşayan Türkler, İslamiyeti kabul süreciyle birlikte Avşar Türkleri de İslam dinini kabul etmiştir. Eski dinlerinin bazı ritüellerini ve eylemlerini gelenek haline getirerek, kendilerine has simgelerle donatmışlardır. Avşar boyuna ait olan tamga, dilin kendine özgü yapısı ile Avşar kelimesinin anlamı gibi sembolleri bir arada sentezleyerek kültürel bir miras oluşturmuştur. Bu kültürel miras nesilden nesile yüzyıllar boyu bir silsile halinde aktarımı sağlanarak öz benliği korunmaya çalışılmıştır (Öztaş, 2022: 39).

Avşar Türkmenlerinde giyim-kuşam geleneksel tarzı yansıtmıştır. Kadınlar genelde pullu yazmalı, fistan, kuşak, önlük, şalvar, işlik, cepken ve yemeni gibi kıyafetleri günlük hayatta kullanmışlardır. Erkekler ise işlik, şalvar, cepken, kuşak ve yemeniden oluşmaktadır. Ayaklarına giydikleri yünden örülen motifli çorap üzerine yemeni veya çarık ayakkabı kullanılmıştır (Yağmur, 1993: 104).

Türk kültürü açısından önemli bir yere sahip olan aile, temel unsurların en küçük birimi olarak kabul edilmektedir. Bu sebepten dolayı aile mefhumunun kuruluş aşaması her dönemde önem teşkil etmektedir. İnsanoğlu hayatı boyunca önemli saydığı üç merhale bulunmaktadır. Bunlar doğum, evlilik ve ölüm olmak üzere üç ayrı özel dönemi ifade etmektedir. Bu üç dönemde kendine has içinde barındırdığı ritüelleri bulunmaktadır. Doğum ve ölüm bireyleri iradesi dışında olmasına karşın evlilik tamamen kendi inisiyatifleri dahilindedir. Evlilik aşamaları içerisinde söz, nişan, düğün, çeyiz, başlık gibi unsurlar mevcuttur. Her toplumda bu unsurlar gelenek ve göreneklere göre çeşitlilik göstermektedir (Bahşioğlu, 2000: 202).

İnsanoğlunun hayatının geçiş dönemlerinin ilki doğumdur. Yeryüzündeki bütün toplumlarda olduğu gibi, Türk toplumunda da çocuğa fazlaca değer verilmektedir. Evlenip çocukla çocuğa karışmak hem erkek hem de kadın için oldukça önemlidir. Dünyaya gelen çocuk aile bağlarının güçlenmesini sağlamaktadır. Aile bireylerinin mutluluğunu arttıran doğum olayı kadının itibarını güçlendirir ve kabile içerisindeki yerini sağlamlaştırır. Aile ise çocuk sahibi olmakla beraber hem geleceğe itimadı sağlamlaşır hem de dostları ve akrabaları tarafından saygınlık kazanmış olur. Çünkü kısır olan kadın yakınları tarafından hor görülür, erkek de aynı şekilde çevresi tarafından küçümsenir. Bu bağlamda aile bireyleri kendilerini toplumsal ve psikolojik olarak baskı altında hissederler (Çalışkan, 1992: 34).

Kayseri ve çevresindeki Avşar köylerinde doğum esnasında adet haline getirilerek yapılan bazı uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalara örnek olarak; Doğumun olacağı yere çocuğu olmayan kadınların girmemesi, erkeklerin doğumun olacağı odaya girememesi, doğum öncesinde annenin bütün ihtiyaçları yakın akrabalar tarafından çanta haline getirilerek hazırlanması gibi bazı uygulamalar yapılmaktadır (Aslan, 2011: 41).

Kayseri ili Pınarbaşı ilçesindeki Avşar köyleri halk kültüründe yaygın olarak görülen evlilikler görücü usulü ile yapılmaktadır. Avşarlarda görücü usulü olarak yapılan evliliklerde boşanma oranları daha az durumdadır. Avşarlarda yakın akrabalar arasında yapılan evlilikler oldukça

fazladır. Bu tipte yapılan evliliklerin fazla olmasının sebebi soy, namus, akrabalık ilişkileri, birlik ve beraberliğe verilen önemden dolayı olduğu düşünülmektedir. Bunun aksi durumunda yapılan evliliklerde namus mefhumunun zarar göreceğini, aileler arasında ikilik çıkacağına inanmışlardır. Avşarlarda görülen diğer bir evlenme yolu değişik usulüdür. Maddi anlamda evlendirmeye gücü olmayan ailelerin birbirlerinden kız alıp vermektedirler. Fakat bu evlendirme yolu zaman içerisinde kabul görmeyerek değişime uğramıştır. Taraflardan birinin anlaşmazlık durumu diğer ailenin huzursuzluğuna sebep olduğu için uygulamayı terk etmişlerdir. Avşarlarda evlilik yaşı cinsiyete göre değişmektedir. Genellikle erkeklerde 20-22 yaşlarında, kızlarda ise 18 yaşından itibaren evlilik çağının geldiği bireyler 30 yaşına kadar mutlaka evlendirilmektedir. Evlilik aşamasında en önemli kriter erkeklerde askerlik vazifelerini tamamlamış olmaları ve meslek sahibi olmalarıdır (Aslan, 2011: 56-57).

İnsanın hayatındaki en önemli geçiş dönemlerinden sonuncusu ölümdür. İslam dininde Ölüm, insanın dünya hayatının sona ermesi ve ahiret hayatının başlangıcı olarak tarif edilmektedir. Avşarların kendilerine özgü olarak ölüm ile ilgili bazı inanışları bulunmaktadır. Kayseri ili Sarız ilçesi Çavdar köyünde gökte bir yıldız kayması yakın zaman içerisinde birinin öleceğine işarettir. Gece vakti bir evin tepesinde baykuş öterse o evden cenaze çıkacağına inanılır. Rüyada ölmüş bir kimseye bir şey vermek ölümün habercisidir. Ağır hasta olan bir kişinin yüzünün güzel görünmesi onun öleceğini haber vermektedir (Kekeç, 2018: 24).

İnsan öldükten sonra dünyaya bazı eserler bırakması onun hatırlanmasını kolaylaştıran araçların başında gelmektedir. Bunlardan bazıları taşınamaz yapıtlar olurken bazıları ise nesilden nesile aktarılabilen yazılı ve sözlü eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Öykü, türkü, ağıt gibi yazılı ve sözlü kültürün temel yapı taşlarından olan ögeler nesiller boyu aktarılabilen eserlerdir. Geçmiş İslamiyet öncesi Türklere kadar dayanan geleneğin temelleri destanlarda anlatılan kahramanların öyküleri çerçevesinde gelişmektedir. Alp Er Tunga destanında yakılan ağıt(sagu) milli edebiyatımızın merkezinde yer almaktadır. Eski Türklerde cenaze(yuğ) törenlerinde okunan bu sözlü eser, ölen kişinin kahramanlıklarını, yaşamını ve erdemli duruşundan bahsetmektedir. Avşarlar, Eski Türk inançları ve İslamiyetin getirdiği kurallar çerçevesinde sentezleyerek bu geleneği devam ettirmeyi başarmıştır. Avşarlarda ağıtlar: din, namus, pusu, çocuk, hastalık, sevgi, erdemlilik, kahramanlık ve doğa olayları gibi konuları işleyen eserlerdir (Kekeç, 2018: 51). Örneğin çevre köylerde yaşayan bir Avşar beyinin ölümü sonrası çocuğu olmadığı için kız kardeşleri tarafından yakılan ağıtın bir dizesi:

“Duyun benim elli yaşım
Sar’ altınım göy kuruşum
Kıyma Kadir Mevlam kıyma
Bundan başka yok kardeşim” (Özdemir, 1994: 132).

Avşar boyunun sözcüsü konumunda olan Dadaloğlu şiirleri, üslup olarak diğer halk ozanlarından farklı bir boyutu bulunmaktadır. Osmanlı Devleti’nin 1864 Avşar aşiretlerin iskân olayına karşı konar-göçerliği savunduğu için bir başkaldırı niteliğinde şu dizeleri aktarmıştır:

“Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir
Dadaloğlu’m yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir

Ölen ölür kalan sağlar bizimdir” (Sakaoğlu, 1986: 111).

5. Sonuç

Avşar Türkmenlerinin tarihsel süreçte oynadığı rol, Osmanlı Devleti'nin 18. ve 19. yüzyıllarda karşı karşıya kaldığı sosyo-politik ve ekonomik zorluklar bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş olan Avşar aşiretleri, devletin iskân politikalarına karşı direnç göstermiş, bu süreçte devlet ile aşiretler arasında çeşitli çatışmalar meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti, bu aşiretleri yerleşik düzene geçirmek için Fırka-i Islahiyye gibi askeri ve idari mekanizmaları devreye sokmuş, bu doğrultuda bölgesel güvenliği sağlamak ve tarımsal üretimi artırmak için yoğun çaba sarf etmiştir.

Kayseri ve çevresindeki Avşar Türkmenleri, Osmanlı'nın iskân politikalarına karşı direnişleriyle dikkat çekmişlerdir. Aşiretler, bu süreçte hem askeri hem de sosyal birer güç unsuru olarak Osmanlı yönetiminin merkezi otoritesine karşı zaman zaman tehdit oluşturmuşlardır. Buna rağmen, Avşarların yerleşik hayata geçirilmesi, bölgenin ekonomik ve sosyal yapısında köklü değişiklikler yaratmıştır. Avşarlar, yerleşik düzene geçerken hem tarımsal üretime katılmaları sağlanmış hem de devletin vergi toplama mekanizmalarına entegre edilmişlerdir.

Avşar Türkmenleri, Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik yapısında önemli bir yere sahip olmuş, devletin merkezi otoritesini yeniden tesis etme çabaları bağlamında kilit bir rol oynamışlardır. Bu aşiretlerin tarihsel süreçteki etkileri, sadece askeri ve ekonomik alanlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda sosyo-kültürel bir dönüşümün de öncüsü olmuştur. Bu çalışma, Avşar Türkmenlerinin Osmanlı tarihindeki yerini ve etkilerini daha derinlemesine anlamamıza katkı sağlamaktadır.

Kayseri ve çevresindeki Avşar Türkmenlerinin tarihsel süreçlerine dair daha fazla akademik çalışma yapılması, bu dönemin daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyacaktır. Özellikle, sosyo-ekonomik yapının dönüşümü ve iskân politikalarının etkileri üzerine detaylı araştırmaların yapılması önerilmektedir.

6. Kaynakça

- Altı, A. (2015). “Sarız’da İskan ve Nüfus (1865-1945)”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(38), 19-39.
- Aslan, G. M. (2011). *Kayseri ili Pınarbaşı İlçesindeki Avşar Köylerinde Türk Halk İnanışları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Bahşioğlu, A. (2000). “Kastamonu Merkez İlçede Dügün Aşamasında Çeyiz ile Uygulamalar”. *II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), MVL, Dosya No:712 Gömlek No:104.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A.MKT.MHM Dosya No:342 Vesika No:37.
- Çalışkan, Z. (1992). *Sarız ve Çevresinde Yaşayan Avşarların Örf ve Adetlerinde Dini Unsurların Sosyolojik Tetkiki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Erkiletlioğlu, H. (1996). *Osmanlılar zamanında Kayseri*. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Göde, K. (2011). *Halil Edhem ve Kayseri Şehri (Selçuklu Tarihinden Bir Bölüm)*. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Göde, K. (1995). “Eretnaogulları”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 11, ss. 295-297.

- Güray, Ş. (2021). *Oğuzların Avşar boyundan İzol Aşireti ve Kültürel Değerleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Halaçoğlu, Y. (1996). "Fırka-i Islahiyye". *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 13, ss. 35-36.
- İşpirli, M. (2022). "Kayseri". *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25, ss. 96-99.
- Karataş, Y. (2023). Türk Kültüründe Ağıt Yakma Geleneği ve Ağıtçı Avşar Kadınları. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 22, 20-36.
- Kaya, A. M. (2004). *Avşar Türkmenleri*. Geçit Yayınları.
- Kaya, M. (2013). "11. ve 13. Yüzyıllar arası Kayseri ve Çevresine Genel Bir Bakış. *Karadeniz*", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 3-16.
- Kekeç, S. (2018). *Kayseri-Sarız İlçe ve Köylerinde Yaşayan Avşar/Afşarların Dini İnanç, Gelenek ve Göreneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Köse, M. (2015). *Kayseri Şehri (1830-1860)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Küsgün, O. (2019). *Eratna ve Kadı Burhaneddin Ahmed Devletlerinin Dış Politikası* [Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Özaydın, A. (2001). Kadı Burhaneddin. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 24, ss. 76-77.
- Özdemir, A. Z. (1994). *Öyküleriyle Ağıtlar*. Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztaş, K. G. (2022). *Avşar Boylarında Kimlik Algısı ve Kayseri'nin Pınarbaşı ve Tomarza İlçelerinde Bulunan Avşar Oymaklarının Kimlik Algısı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Sakaoğlu, S. (1986). *Dadaloğlu*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sarioğlu, A. (2023). "Türklerin İslamiyete Geçiş Süreci ve Etkili Olan Faktörler". *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 87-110.
- Sümer, F. (1972). "Oğuzlar (Türkmenler)". Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sümer, F. (1991). "Avşar". *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 4, ss. 160-162.
- Yağmur, M. (1993). *Avşarlar ve Avşar Düğünü Belgeseli* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Yalçinkaya, E. (2011). "Avşar Türkmenlerinin Kastamonu ve Çevresindeki İzleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırmaları Dergisi*, 59, 91-99.